

וישאלו מה נשתנה ומחלקין לתינוקות קליות ואנשים כדי שישאלו קליות פרי וג'ל שהן כמו אנשים והם אותן הגדילין על עצי ארזים ואוכלין אותן חזירין וגם בני אדם ומשחקן בהן התינוקות ואינו מלשון לחם קלי וכרמל דהא מין דגן אסור לפני העומר וכן שהוא לשון פרי כעין אגוז. וממהרים לאכול מצה בערב הפסח כדי שלא ישנו התינוקות וישאלו. (הראב"ן)

אמר מצה צריך הסיבה וכו' יין אתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה וכו'. הרמב"ם פרק ז' מהל' חמץ ומצה הל' ז' כתב וז"ל: לפיכך כשעוד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות וכו' ואימתי הסיבה בשעת אכילת בזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות האלו ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח וכו' עכ"ל. מדברי הרמב"ם האלה מבואר דמצות הסיבה היא מצוה בפני עצמו שיאכל וישתה בלילה הזה והוא מיסב דרך חירות, אלא דחכמים קבעו למצוה זו בשעת אכילת המצה ושתיית הארבע כוסות, אבל עכ"פ מצוה בפני עצמה היא ולא מדיני המצוה של מצה וארבעה כוסות, וכדחזינו דגם בשאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח דהיינו דמיקריא קיום מצוה של הסיבה, וכ"ה בשו"ע או"ח סי' תע"ב ס"ו דלכתחילה יסב בכל הסעודה, הרי דמעשה הסיבה מצוה בפני עצמה היא, ושייכא גם בשאר אכילתו ושתייתו, אלא דאינו מחויב בה רק בשעת אכילת מצה ושתיית ארבעה כוסות, אבל בעיקר דינה אין לה ענין עם מצות אכילת מצה ושתיית ארבעה כוסות כלל, ולפי זה אם אכל מצה או שתה ארבע כוסות בלא הסיבה אין כאן שום גריעותא בהמצוה של אכילת מצה או ארבע כוסות, רק דלא קיים מצות ההסיבה שהיא מצוה נפרדת לגמרי. והנה בתוס' פסחים דף ק"ח נסתפקו אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה, וברא"ש שם מבואר דאם אכל כזית מצה בלא הסיבה לא יצא, ולכאורה מבואר מזה להיפוך דס"ל דדין הסיבה הוא דין בקיום המצוה של מצה וד' כוסות דאי לא הכי אמאי לא יצא, ועוד דלפימ"ש"כ הרי לכאורה לא שייך כלל שיחזור ויאכל בהסיבה כיון דכבר קיים מצות אכילת מצה בשלימות, ואין בה שום גריעותא במה שאכלה בלא הסיבה, וא"כ המצה שאוכל אח"כ היא כשאר אכילה ושתייה כיון דכבר יצא ידי חובת מצה, ובע"כ דס"ל דעיקר דין אכילת מצה נאמר דין שצריך לאכלה בהסיבה, ודלא כמו שהוכחנו מדברי הרמב"ם.

והנה מקור דינו של הרא"ש דאם אכל כזית מצה בלא הסיבה לא יצא, הוא מהא דאמר ריב"ל השמש

שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא עיי"ש בדבריו, ולכאורה היה אפשר לומר דריב"ל לא מיירי כלל ממצות אכילת מצה, רק מדין מצות הסיבה, וקאמר דאם אכל כזית מצה כשהוא מיסב כבר יצא ידי חובת הסיבה, אף שלא אכל כל אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך עכ"ל, ומקורו הוא מדברי ריב"ל דמדנקט לישנא דיצא ש"מ דשייכא הסיבה גם בשאר אכילתו מלבד כזית מצה, אלא דאינו מחויב בזה, אבל אין הכי נמי דלא מיירי כלל מדין המצוה של אכילת מצה, דזה יצא גם בלא הסיבה, וכמו שהוכחנו מדברי הרמב"ם וצ"ע בזה.

(חדושי מרן ר"י הלוי פ"ז הל' מחור"מ)

ואמר ריב"ל נשים חייבין בארבע כוסות וכו' ופירש רש"י ארבע כוסות כנגד ג' כוסות שנאמרו בפרעה ואחד של ברהמ"ז, ורבים נתקשו בסתירת פירוש רש"י דבמתניתן פירש רש"י כנגד ד' לשונות של גאולה וכאן חזר בו ופירש משום כוסות פרעה וכו' ולי נראה דצדקו שניהם יחדיו והני תרתי טעמא אצטריך דטעם זה נגד כוסות פרעה אינו מספיק דקשה למה תקנו רבנן זאת דוקא בלילה זו משו"ה צ"ל נגד ד' לשונות של גאולה, ועל זה לחוד קשה גמי למה תקנו ארבע כוסות ה"ל לתקן ארבע לחמים וכן הקשו במדכ"י משו"ה פירש רש"י הא דבחרו במנין כוסות נגד כוסות של פרעה אבל עיקר המצוה זכר לגאולה הוא.

דרך חידוד יש לומר דבמשנה פירש רש"י טעם זה לחוד נגד ד' לשונות של גאולה דלק"מ ה"ל לתקן ד' לחמים דיש לומר כך, דלקמן דף ק"י ע"ב פריך הש"ס היכי מתקני רבנן מידי דאתי לידי סכנה והתניא לא יאכל תרי ולא ישתה תרי ומשני רבא דכוס של ברהמ"ז מצטרף לטובה ולא לדעה אם כן יש לומר לפיכך לא תקנו ד' לחמים שיהיה זוגות וחכמנו ו"ל רצו לתקן ד' נגד ד' לשונות של גאולה לכן תקנו מנין זה בכוסות דשם כוס של ברהמ"ז ואינו מצטרף לרעה, אבל רבא בגמ' הוצרך רש"י לפרש נגד כוסות פרעה, דהנה הא דאמרינן כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה קשה לכאורה מה יתרון יש במצוה זו יתר משאר כוסות שכולן מצוה דרבנן היא וצריכים לומר דלכוס של ברכת המזון יש יתרון דבהמ"ז דאו', אך הא קמבע"ל במסכת ברכות דף כ"א ע"ב אם נשים בברכת המזון מדאורייתא או לא, וקשה איך קאמר